



Palvelualojen
ammattiliitto
Servicefacket

TOIMINNAN JA TALOUDEN SUUNTAVIIVAT

2018

Toiminnan ja talouden suuntaviivat 2018

Suomi tuntuu elävän vaaleista toisiin: vuonna 2017 kuntavaalit, 2018 alussa sekä presidentin- että maakuntavaalit ja 2019 sekä eduskunta- että europarlamenttivaalit. Ensi vuonna julkista keskustelua hallinnevat siis ulko- ja turvallisuuspolitiikka sekä sosiaali- ja terveyspalveluiden tulevaisuus. Alkuvuonna työpaikoilla keskustellaan varmasti myös liittokohtaisesta sopimuskierrroksesta, joka alkaa jo tämän vuoden loppupuoliskolla.

Eurooppaa varjostavat edelleen talouskriisin, työttömyyden, populististen liikkeiden, Venäjän hajaannuspolitiikan, lähialueilla käytävien sotien ja pakolaistilanteen vaikutukset. Brexit ja muut edellä mainitut muutokset haastavat valtioiden lisäksi myös EU:ta.

Useiden arvioiden mukaan koko maailmanjärjestys on muuttumassa. Suurvaltojen aiempaa suoraviivaisemmat toimintatavat ja maailmantalouden uusjako vaikuttavat kaikkeen kansainväliseen yhteistyöhön, mukaan lukien keskusteluun ilmastonmuutoksesta. Vaarana on, että kansallisvaltiot pyrkivät vastaamaan tähän ja muihin rajat ylittäviin haasteisiin kansallisin keinoin. Tällöin voi käydä niin, että hyvää tarkoittavat yksittäiset toimet vaikuttavat kokonaisuuteen kielteisesti.

Porvarihallituksen loppukiri

Vuosi 2018 on viimeinen kokonainen toimintavuosi niin Suomen hallitukselle kuin Euroopan unionin komissiolle ja parlamentille. Mitä suurimmalla todennäköisyydellä maan hallitus pyrkii kiirehtimään strategiseksi työelämäuudistuksiksi luonnehtimiaan hankkeita ja työryhmiä. Koko kauden ajan lainsäädäntötyö on saanut osakseen arvostelua hätäisestä valmistelusta, joka on puolestaan tehnyt päätöksentekovaiheesta arvaamatonta. Monia hallituksen esityksiä on jouduttu lykkäämään, hyväksytyt vain osittain tai työtä ei ole käynnistetty alkuperäisen suunnitelman mukaisesti. Pääministeri Juha Sipilän johtaman porvarihallituksen kauden loppusuoralla lykkäykset eivät ole enää mahdollisia. Joten paineet työelämän ”joustavoittamiseen” ja sopimusjärjestelmän ”uudistamiseen” kasvavat. PAMin ja muiden palkansaajajärjestöjen on oltava erityisen valppaina, ettei mitään ainakaan puolivahingossa livahda eduskunnan päätettäväksi saakka.

Presidentinvaalien ensimmäinen kierros käydään 28.1. ja toinen 11.2.2018. Suunnitelmien mukaisesti samana helmikuuisena sunnuntaina äänestetään myös ensimmäistä kertaa maakuntavaaleissa.

Maakuntahallinnon uudistaminen on yhä pahasti kesken. On vaikea arvioida jääkö keskustelu sote-mallien kirkastamiseen vai nouseeko esiin myös maakuntien rooli esimerkiksi koulutuksen järjestäjinä tai verotulojen kerääjinä. Joka tapauksessa kuntavaalien kaltainen keskustelu kuntalaisille tuotettavista peruspalveluista jatkuu rinta rinnan presidenttiehdokkaiden kampanjoiden kanssa.

Valtiontalouden maltillinen kasvu antaa tilaa muullekin kuin leikkauksista keskustelemiselle. PAM jatkaa määrätietoisesti #onkoreilua-teeman ylläpitämistä. Erilaisten arjen ongelmien kanssa kamppailevien asettaminen keskenään vastakkain antaa kasvupohjaa poliittiselle turhautumiselle, nationalismille ja syö luottamukseen perustuvaa yhteiskuntarakennettamme. Keskinäinen kinailu on aina turhaa, mutta nyt se on jopa kriittistä. Mikäli energiamme suuntautuu sopimusjärjestelmän puolustamisen sijaan ay-liikkeen sisäisiin ristiriitoihin, on peli pian menetetty.

Uusi teollisuuden suurliitto aloittaa toimintansa. Parhaimmassa tapauksessa liiton toimijat pystyvät hyödyntämään ensimmäisten toimintakuukausien herättämän suuren mielenkiinnon luomalla saman tien nykyistä vahvemman vastinparin työnantajaliittojen äänelle. Moniääninen, mutta yhtenäisempi teollisuuden palkansaajapuoli hyödyttää palvelualojenkin vaikuttamistyötä. Suuret linjat menevät joka tapauksessa työn ja pääoman, ei eri palkansaajaryhmien välissä.

Taloukasvu on alkanut

Taantuma on ylitetty. Vuoden 2016 toteutunut taloukasvu oli +1,6 prosenttia. Sekin on pientä verrattuna talouskriisiä edeltäneiden vuosien taloukasvuun, mutta tärkeintä on että kasvu on nyt lähtenyt käyntiin.

Suomen Pankin ennuste lähivuosien kasvulle on: 2017: 1,6 %, 2018: 1,5 % ja 2019: 1,3 %.

Palkansaajien tutkimuslaitos on hieman toiveikkaampi ja ennustaa kuluvalle vuodelle +1,9 % ja seuraavalle vuodelle 1,7 % kasvua. Joka tapauksessa kaikkien ennustelaitosten näkemys on, että vuonna 2016 alkanut kasvu jatkuu ainakin vuoteen 2019 asti. Kasvuvauhti alkaa olla lähellä eurooppalaista keskitasoa.

Talouden osa-alueista erityisen nopeasti kasvaa vienti. Sekä Palkansaajien tutkimuslaitos että Elinkeinoelämän tutkimuslaitos arvioivat Suomen hintakilpailukyyn parantuneen mm. kilpailukykysovimuksen vuoksi ja se näkyy viennin kasvussa.

Toisaalta telakka- ja autoteollisuuden viimeaikaiset investointiutiset eivät voi selittyä pelkästään hintakilpailukyvyllä vaan myös hyvällä osaamisella, toiminnanohjauksella, hallituilla alihankintaketjuilla ja siten tuottavuuden parantumisella.

Etlä arvioi viennin kasvuksi 2-3 prosenttia vuosittain välillä 2017–2019. Kansainvälinen talous kasvaa ripeään tahtiin, mikä luo mahdollisuuksia Suomen viennin kehittymiselle. Venäjä on nousemassa ongelmistaan ja Aasian, Pohjois-Amerikan ja euroalueen taloudet kasvavat vakaasti.

Kuluttajien luottamusindeksi on noussut merkittävästi viimeisen vuoden aikana. Kuluttajien luottamus omaan talouteensa on vuosien 2007–2008 tasolla. Luottamus Suomen talouteen on korkeimmillaan kuuteen vuoteen. Tämä on PAMin aloille erinomainen uutinen, koska yksityisten palvelualojen kysyntä on riippuvaista kuluttajien luottamuksesta.

Vuoden 2018 ansiotason nousuksi ennustetaan Etlässä 2,2 prosenttia sopimuskorotusten ja liukumien summana. Suomen hintakilpailukyky verrattuna keskeisimpiin kilpailijamaihin Ruotsiin ja Saksaan on parantunut merkittävästi, mikä antaa mahdollisuuksia ainakin kohtuullisiin palkankorotusnäkyymiin.

Inflaation odotetaan kiihtyvän, mutta työllisyyden kohentuminen ylläpitää yksityisten palvelualojen kannalta välttämätöntä kokonaisostovoimaa. Ansiotason muutos riippuu syksyllä 2017 alkavan liittokierroksen tuloksista ja ansiotuloverotuksen tasosta.

Työllisyys paranee viiveellä

Yleisesti työllisyystilanne on kääntynyt Suomessa parempaan. Työllisten määrä on lähtenyt vihdoin kasvuun, työttömyys alenee ja työvoiman ulkopuolella olevien työkäisten määrä laskee. Työllisiä on 8000 enemmän ja työvoiman ulkopuolella olevia 4000 vähemmän kuin vuotta aiemmin.

Työttömyyden taso on kuitenkin vielä korkealla ja työttömyys sulaa hitaasti. Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksen mukaan työttömiä oli helmikuussa 242 000. Työ- ja elinkeinoministeriön tilastoinnin mukaan työttömiä on vielä merkittävästi enemmän.

Suomen työllisyysaste on pohjoismaisessa vertailussa ylivoimaisesti matalin. Syynä on sekä korkeampi työttömyys että suuri työvoiman ulkopuolella olevien työkäisten määrä.

Huolena on erityisesti pitkäaikaistyöttömien suuri määrä. TEM työllisyyskatsauksen mukaan yli vuoden yhtäjaksoisesti työttömänä olleiden määrä on 117 300. Vaikka talous on jo kääntynyt nousuun, ei ole takeita siitä että pitkäaikaistyöttömyyteen ajautuneet ihmiset pääsevät takaisin työelämään.

Pitkäaikaistyöttömyyttä luovana tekijänä on ns. kohtaanto-ongelma, jonka tyypillisesti katsotaan jakautuvan alueelliseen ja ammatilliseen kohtaantoon. Suomen eri maakuntien työllisyystilanteet eroavat valtavasti toisistaan, mutta muuttoliike on silti melko vähäistä. Tätä vaikeuttaa suurimpien kasvukeskusten kohtuuttoman kallis asumisen hinta. Ammatillinen kohtaanto-ongelma näkyy muun muassa siinä, että teollisuuden rakennemuutoksessa työttömäksi jääneiden ihmisten on vaikea löytää uutta työtä.

Viime vuonna alkanut talouskasvu ja sen seurauksena kohonnut työllisyystilanne eivät vielä täysimääräisesti näy yksityisillä palvelualoilla, koska suhdannevaihtelut tulevat näille aloille aina hieman viiveellä.

Tukkukaupassa ja vähittäiskaupassa on nähty selvää palkansaajien ja työtuntien määrän kasvua. Tukkukaupan määrää kohottaa erityisesti rakennustarvikkeiden tukkukaupan rivakka nousu. Majoitus- ja ravitsemuspalveluiden sekä kiinteistöpalveluiden työllisyudessa ja työtunneissa sen sijaan on tapahtunut lievää laskua.

Odotus on, että yksityisten palvelualojen työllisyys paranee seuraavien vuosien aikana huomattavasti talouskasvun ja yleisen työllisyyden kasvun myötä. Kotimaisen ostovoiman turvaaminen on oleellista tämän toteutumiseksi.

Työmarkkinoilla puolustettavaa ja voitettavaa

Hallituksen työelämää koskevat lainsäädäntöhankkeet jatkuvat. Työsopimuslain heikennyksiä ei ole viety työehtosopimukseen muutoin kuin silloin, jos työehtosopimusmääräys on yksiselitteisesti ollut tarkoitettu tulkittavaksi kulloinkin voimassa olevan lain mukaisesti. Työaikalaki on ollut kolmikantaisen työryhmän valmistelussa työministeriössä. Nollasopimusaloite kariutui eduskunnassa.

Nykyisen hallituskokoonpanon aikana on epätodennäköistä saada parannuksia työlakeihin. Lakien uudistamisessa tuodaan kuitenkin vahvasti esiin tavoitteemme työajan vakiintumisesta, lisätyösuostumuksen muuttamisesta työntekijälähtöiseksi sekä vähimmäistyöajasta työsopimuksessa.

Pamilaisten jäsenten kannalta on edelleen merkittävää hakea ratkaisuja patkätöläisten ongelmiin työn ja vapaa-ajan sekä perhe-elämän yhteensovittamiseksi.

Elinkeinoelämän Keskusliiton EK:n ilmoitettua helmikuussa 2017 irtisanovansa suuren osan keskusjärjestösopimuksista, käynnistyi liittojen välillä neuvottelut keskusjärjestösopimusten siirtämisestä osaksi eri alojen työehtosopimuksia. Neuvotteluissa päästiin nopeasti ratkaisuihin kaupan aloilla, matkailu-, ravintola- ja vapaa-ajan aloilla, kiinteistöalalla sekä apteekki-alalla. Kaikkiin ratkaisuihin liittyi myös sopimusten selkiyttämistä ja modernisointityö. Palvelualojen työnantajaliiton Paltan kanssa ratkaisuun ei oltu päästy vielä huhtikuussa 2017.

EK:n päätös keskusjärjestösopimusten irtisanomisesta sekä Metsäteollisuuden irtautuminen vientialojen yhteistyöstä murensivat osaltaan viimeisiä mahdollisuuksia ns. Suomen mallin rakentamiseen, vaikka kilpailukyky sopimuksessa näin oli sovittu. Palkkojen alentamisvaatimuksia on nostettu yhä vahvemmin yrittäjä- ja työnantajaleireistä.

Työnantajien vaatimukset paikallisen sopimisen laajentamiseen ovat lisääntyneet ja vaatimukset ovat koventuneet. Vaatimuksissa kaikista työehdoista ja palkoista pitäisi pystyä sopimaan paikallisesti alle työehtosopimuksien tason. Suomen hallituksella on ohjelmansa mukaisesti selkeä tahto lisätä paikallista sopimusta ja se onkin asettanut selvitysmiehen selvittämään paikallisen sopimisen nykytilaa ja laajentamismahdollisuuksia. Selvitysmies jatkaa tehtäväänsä yli talven liittokierroksen ja antaa arvionsa tämän jälkeen. PAMin kanta paikallisiin sopimuksiin on strategian mukaisesti myönteinen, mutta työehtosopimukset toimivat kuitenkin perälautana niille.

Syksyllä 2017 käynnistyy työmarkkinakerros tulee olemaan hyvin vaikea. Työnantajat tulevat luultavimmin vaatimaan työehtojen heikentämistä sekä palkkojen laskemista. Esityksinä ovat jo nousseet mm. sunnuntaikorvauksien poistaminen tai pienentäminen. Työnantajien koordinaatio neuvottelukierroksella tulee olemaan vahvaa ja palkankorotuksia tullaan koordinoimaan tiukasti.

Mahdollisuus parantaa maailmaa

Maailma voi näyttää aiempaa sekavammalta ja turvattomammalta. Silti on tapahtunut myös myönteistä kehitystä: absoluuttinen köyhyys on vähentynyt, moni sotilaallinen kriisi on päätynyt jne. Nämä ja muut myönteiset asiat toivottavasti antavat voimaa jatkaa maailmanparannustyötä, sillä Suomella ja PAMilla on mahdollisuus vaikuttaa tulevaisuuteen. PAMin puheenjohtaja Ann Selin on myös UNI Globalin puheenjohtaja ja Suomi toimii vuonna 2019 Euroopan Unionin puheenjohtajamaana.

Väestön kasvu globaalisti ja ikääntyminen teollisuusmaissa, ilmastonmuutos, uudet teknologiat, eriarvoisuuden lisääntyminen ja maailman talouden hidas kasvu muuttavat tuotantoa ja työtä. Maailmanliittomme UNI Global panostaa sosiaalisesti oikeudenmukaisten ratkaisujen löytämiseen erityisesti yksityisten palvelualojen osalta ja PAM on mukana tässä työssä.

Toinen keskeinen teema globaalitasolla on säälliset tuotantoketjut. ITUCin eli keskusjärjestöjen (ml. SAK:n) maailmaliiton mukaan yli 60 % maailmankaupasta kytkeytyy kansainvälisiin tuotantoketjuihin. Ay-liike painottaa yritysten vastuuta läpi koko tuotantoketjun, koska ne ovat harvoin säällisiä ja niissä ilmenee yleisesti ihmisoikeusrikkomuksia. Erityisen heikossa asemassa ovat naiset, lapset ja siirtotyöläiset.

Tuotantoketjut ovat kiinnostavia PAMin alojen näkökulmasta, koska esim. kaupan sektori edustaa ketjun loppupäätä. Vastaavasti tuotantoketjun alkupäässä ovat esimerkiksi tekstiilitehtaat, joiden palo- ja rakennusturvallisuutta on edistetty Bangladeshissa Rana Plazan tehtaan romahduksesta alkunsa saaneella UNI Globalin, IndustriAllin ja vaatebrändien solmimalla Bangladesh Accord -sopimuksella. Sopimuskausi päättyy keväällä 2018 ja jatkokautta neuvotellaan.

Ay-liike kohtaa vastustusta ja suoranaisia hyökkäyksiä monissa maissa. Keskeisiä globaalitason työkaluja ovat maailmanliittojen ja monikansallisten yritysten solmimat globaalit puitesopimukset sekä globaalit työntekijäallianssit. Maailmanliittomme UNI Global ja IUF painottavat jatkossakin järjestäytymisen tärkeyttä.

Vain vahvistamalla jäsenpohjaa ja järjestäytymistä työpaikoilla, voimme aidosti olla globaali vastavoima monikansallisten yritysten hegemonialle. SASKin ja suomalaisten ammattiliittojen solidaarisuustyö perustuu edelleen Decent Work -agendalle: vain vahvat, vapaat ja demokraattiset ammattiliitot pystyvät neuvottelemaan säälliset työolot ja elämiseen riittävän palkan jäsenilleen kehitysmaissa. SASKin saaman kehitysapurahan leikkaukset näkyvät mm. hankkeiden määrän pienenemisenä ja avun saajien määrän vähenemisenä. SASKin uudella ohjelmakaudella vuosina 2018–21 käynnistetään kuitenkin monia uusia hankkeita, tehdään aiempaa enemmän yritysyhteistyötä ja panostetaan tuotantoketjut huomioiviin kokonaisuuksiin. Järjestäminen on keskeinen elementti kaikissa PAMin solidaarisuushankkeissa.

Vaikuttaminen EU:ssa on hyvin merkityksellistä

Sipilän hallituksen aikana Suomi on siirtynyt EU:ssa tarkkailijaksi. Niin ei voi jatkua. Ensinnäkin EU:ssa etsitään paraikaa suuntaa rakenteiden sekä talous- ja rahaliiton uudistamiseen, sisäisen ja ulkoisen turvallisuuden parantamiseen sekä sisämarkkinoiden ja sosiaalisen ulottuvuuden syventämiseen. Tähän keskusteluun Suomen täytyy osallistua aktiivisesti. Toiseksi Suomi toimii EU:n puheenjohtajana heinä–joulukuussa 2019. Siihen täytyy valmistautua huolella. Käytännössä tavoitteiden asettaminen ja niiden pohjustaminen muille jäsenmaille täytyy tehdä vuonna 2018.

PAMin ja muiden suomalaisten työmarkkinajärjestöjen yhteisenä tavoitteena on vahvistaa Suomen asemaa EU:n ytimessä, vahvan ja vaikutusvaltaisen EU:n kehittäjänä. Todennäköisesti unionia kehitetään monitahtisesti. Eli yhteisiin ratkaisuihin valmiit jäsenmaat etenisivät ilman, että muut niitä jarruttavat. Tällöin Suomi ei saa ajautua tilanteeseen, jossa vaikutusmahdollisuudet vähenevät ja kansalliset intressit jäävät vaille vastakaikua.

Palvelualojen työntekijöiden edunvalvonta jatkuu yhdessä UNI Europan ja EFFATin kanssa myös seuraavissa hankkeissa: sisämarkkinoiden kehittäminen palveluiden osalta, koulutus ja elinikäinen oppiminen, itsensä työllistäjien asema, digitaaliset sisämarkkinat, paremman sääntelyn agenda sekä vapaakauppasopimusneuvottelut.

E erityisen tärkeää on digitalisaation vaikutus palvelualoihin. Työpaikkojen väheneminen, työnteon muotojen muuttuminen ja paineet muutoksiin neuvottelu- ja sopimusjärjestelmissä vaativat valppautta. Koulutuksen, kaikki työn muodot huomioivan sosiaaliturvan sekä toimivan sosiaalidialogin puolustaminen edellyttävät eurooppalaista yhteistyötä.

EU-hankkeista työntekijöitä koskettaa erityisesti sosiaalisten oikeuksien pilari, jonka avulla on tarkoitus vahvistaa työelämän oikeuksien ja muiden sosiaalisten oikeuksien toteutumista. Pilari ja sen ohessa valmisteltavat hankkeet koskevat todennäköisesti työaikaan, työsuhteen ehtojen määrittelyyn, sosiaaliturvaan, työ- ja perhe-elämän yhteensovittamiseen, työsuojeluun ja EWC-direktiiviin liittyvää sääntelyä.

Britannian ero EU:sta astuu näillä näkymin voimaan maaliskuussa 2019. Eron ehdoista neuvoteltaessa on tärkeää, että Britannia saadaan sitoutumaan työainsäädännössä EU:n sääntelytasoon eikä kilpailla jatkossa alhaisemmillä työehdoilla.

Lopuksi

Työllisyystilanne PAMin aloilla ei parane nopeasti. Tämä vie voimavarojamme ja tarkoittaa tiukkaa painopisteiden valintaa ja hyvin harkittua taloudenpitoa myös ensi vuonna.

Työmarkkinakerros alkaa syksyllä 2017 ja jatkuu ensi vuonna. Neuvottelut käynnistyvät hiihtokeskus- ja ohjelmopalvelualoilla, joiden työehtosopimukset päättyvät lokakuun lopussa. Suurin osa alojemme työehtosopimuksista päättyy ensi vuoden tammikuun lopussa. Tällöin päättyvät esimerkiksi kaikki suurimpien alojen sopimukset kuten kaupan-, matkailu- ja ravintola-alan sekä kiinteistöpalvelualan työehtosopimukset. Varsinaisten neuvottelujen tueksi tarvitaan onnistunutta ja tehokasta viestintää sekä korkeaa järjestöllistä valmiutta.

Vuonna 2018 panostetaan tuntuvasti uusien luottamusmiesten ja työsuojeluvaltuutettujen perehdytykseen ja koulutukseen. Toinen suuri hanke on vuoden 2019 liittokokoukseen valmistuminen. Se alkaa jo keväällä 2018.